

арх 72-М

НАШИТЕ ГОРИ,

статия, публикувана въ в. „Свобода“ въ броеветъ
957, 961 и 962 отъ 1892 год.,

ОТЪ

К. Байкушевъ,

ГОРСКИ ИНСПЕКТОРЪ

Т.-ПАЗАРДЖИКЪ
Печатница на Цветанъ П. М. Радуповъ
1892.

НАШИТЪ ГОРИ.

Мнозина, които съзнаватъ огромната полза отъ горитъ, сж искали, по който и да е начинъ, да имъ помогнатъ, но задачата, която отъ начало имъ се е представявала не до толкозъ тъжка, отпослъ ги е отчайвала. Горската наука, при всичко че е нова, но за това пъкъ е една отъ най-тъжкитъ, а още по тъжко е нейното прилагане у насъ и за това въпроса за подобрънието на нашето горско дъло и до днесъ, може да се каже, стои тъй, както го заварихме и отъ начало.

Цълъта ми съ настоящата статия, е да расчепкамъ до нѣкъдъ този толкози важенъ въпросъ и по възможность, спорѣдъ моитъ възглѣдове, да посочъ на най-необходимитъ срѣдства, съ които ще може да се подобри горското дъло у насъ.

Отъ освобождението ни насамъ, правителството полага голъми грижи, както за подобрънието на всичкитъ отрасли на държавното управление, така сжщо и за подобрънието на нашитъ гори, които наслѣдихме отъ турския режимъ, съвършенно развалени и опустошени. Благодарение на строгитъ мърки на закона за горитъ, тия послѣднитъ можахъ да се запазятъ, поне тъй, както ги заварихме. Но, ако разгльдаме малко по-сериозно и внимателно горитъ, отъ точка зрѣние на горската наука, ще намъримъ, че сега повечето отъ тяхъ сж гнили и развалени, израстнали отъ полуизгнили кютуци (дънери) и ние отъ такива полуизгнили кютуци очакваме да се добиемъ съ идеални гори!

Извѣстно е, че горескитъ дървета (на пр. джба, бука и пр.), следъ засѣване на съмето имъ, подиръ нѣколко врѣме поникватъ и въ 50—100—150 години израстватъ на високо по 30 — 40 метра, достигатъ максимума на растението си — узрѣватъ и въ това врѣме трѣбва да

се отсѣчхтъ. Следъ отсѣчанието на дървото, останалия кютукъ или коренъ искарва нови филизи (искарватъ всичкитъ листнати дървета и твърдъ нарѣдко нѣкой видове отъ чамовець), но тия филизи не могатъ вече да израстнатъ и да станатъ така високи и дебѣли, както първото дърво, направо поникнало отъ семе. Въ повечето случаи тѣ израстватъ почти на половина. Такива дървета, израстнали отъ кютукъ, употребляватъ се главно за дърва за горѣние и за по-дребенъ строителенъ материалъ. Като се направя, обаче, въ извѣстенъ периодъ отъ години, 1—2—3 пѣти отсѣчанието на искаранитъ отъ кютуци дървета (издѣнки), ще се забѣлжи, че кютуцитъ отъ година на година, даватъ сѣ по-дрѣбни и по-дрѣбни издѣнки и най-сѣтнѣ прѣставятъ да искарватъ; ще каже, че и кютука живѣе извѣстно време и колкото повече остарява, толкова повече губи репродукционната си сила (да искарва) и най-сетнѣ умира. На пр., при рѣдовното съчение и безъ голѣми наранявания, дѣбовий кютукъ искарва нови филизи до около 150 години или съ други думи живѣе около 150 г.; габрозия около 200 год. и пр.

По-голѣмата частъ отъ нашитъ гори състои отъ подобни прѣстарѣли и полуизгнили кютуци, на които нашия селянинъ се е врьсцалъ по нѣколко пѣти съ брадвата, за да отсѣче искаранитъ отъ тѣхъ издѣнки. Дѣбътъ, който прѣобладава въ нашитъ гори, е пострадалъ най-много въ това отношение и за това у насъ най-много сѣ опустошени мѣстата, покрити съ дѣбъ. Падналото семе, не е могло отъ многото добитѣкъ да поникне, или пъкъ, ако е поникнало, то още при появяването си е бивало унищожавано.

Изобщо казано, съ исключение на съверната страна на Балкана, която повечето е обраснала съ букъ и една частъ отъ Родопитъ, които сѣ обраснали съ чамови дървета, почти всичкитъ наши гори сѣ за сега издѣнкови гори или другояче нарѣчени ниски-стѣбленни, които даватъ главно дърва за горѣние, но не и строителенъ материалъ. И благодарение на това обстоятелство, отдавна вече купуваме строителенъ материалъ отъ странство и ще купуваме, до тогава, до като сегашнитъ наши гори,

израстнали отъ полуизгнили кютуци, на които филизитъ сѣ X пѣти прѣгризвани отъ добитѣка, незаменимъ съ нови гори, развѣдени отъ семе.

Единъ отъ най-важнитъ въпроси у насъ, който отдавна трѣбваше да вземе едно справедливо рѣшение, е въпроса за разпрѣдѣляването на нашитъ гори. При всичко, че още отъ освобождението ни насамъ, почти главната работа на горската валетъ е била това, обаче резултата е трѣрдъ неудовлетворителенъ и то затова, понеже на единъ толкозъ важенъ у насъ въпросъ, трѣбваше прѣдварително по-здраво да се размисли, че тогава да се пристѣпни къмъ работа. Почитаемото министерство е назначавало наистина специални комиссии, които да рѣшатъ този въпросъ, но понеже той не е билъ изученъ съвѣстно, то и горекитъ комиссии сѣ минжли само изъ окръга си, понеже е трѣбвало да минжатъ и сѣ рѣшили въпроса така, както е било по-лѣсно и повечето по свои благоусмотрѣния, отъ колкото на нѣкои законни основания.

До 1887 год., повета отъ горитъ у насъ се считаха, като правителствени. Прѣзъ това време и тогавашнитъ горекъ власти имаха постоянна борба съ населението, което мислѣше, че щомъ горитъ ги вземе държавата, то тя ще му забрани да се ползува отъ тѣхъ. Подобна мисль се бѣше появила въ населението затова, понеже правителството взимаше го-строги мѣрки, за запазването на онѣзи гори, които се считаха тогава като правителствени, а пъкъ въ общинскитъ, населението имаше по-голѣмъ достѣпъ. Като не можаха по другъ начинъ да се въспрогивятъ на строгитъ мѣрки, взимани отъ закона, всички заинтересовани захванаха да заявяватъ, че горитъ, които опустошаватъ, сѣ тѣхни. По тоя начинъ толкова важнѣй въпросъ за разпрѣдѣленieto на г. протакане отъ начало, протакане се още и днесъ е могълъ да вземе единъ справедливъ край.

Въпроса, относително кои гори сѣ държавни общински, лѣсно е могълъ да бѣде рѣшенъ, ако лѣднитъ гори се бѣха прѣдставили нуждѣтъ де обаче, рѣдко се е намирало село, което да е

вало документъ. Пъкъ и да сж имали нѣкакви документи, за общинитѣ бѣше по-ползъно да ги не явяватъ на горската коммисия, защото само по устни показания коммисията имъ е давала много повече гори, отъ колкото имъ е било означено въ тапията.

Резултата на първата коммисия, която дѣйствува презъ 1887 год., бѣше, че съгласно стария законъ, спорѣдъ нуждитѣ на населението и спорѣдъ условията на поминѣка имъ, се даде отъ 5—15 уврата гора на сѣмейство, а излишѣка отъ общинската гора, се турна подъ държавенъ надзоръ. Въ повечето случаи коммисията и не е опрѣдѣлявала колко голѣмъ е този излишѣкъ и кои му сж границитѣ, а само е казвала въ протоколитѣ си „дава се на еди кое си село 1000—2000 уврата гора, а останалата частъ, т. е. излишѣка, се присѣдинява къмъ еди коя си правителствена гора“, безъ да спомѣнуватъ границитѣ и пространството. Навсѣкѣдъ селянитѣ не сж считали за нищо да кажѣтъ нѣкоя правителствена гора за общинска. Освѣнъ това, нѣкои отъ горскитѣ коммисии презъ 1887 г. безъ да му мислятъ много, отдѣлили сж на кѣща отъ 5—15 дюлюма гора, а останалата частъ отъ горитѣ сж турнали подъ правителственъ надзоръ и то заедно съ онѣзи гори, които сж биле чисто държавни. Вижда се, нѣкои отъ коммисиянтѣ сж мислили, че и турнатитѣ гори подъ държавенъ надзоръ и държавнитѣ сж се правителствени и не сж могле да предвидятъ, че закона за горитѣ може да се измѣни, както и що стана и да се дадѣтъ почти всичкитѣ гори на селата, както е сега.

За да не бѣдж голословенъ, нека читателя ми позволи да му прѣставѣ примѣри изъ добръ познатия на менъ въ горско отношение Т.-Пазарджикскій окръгъ. — Т.-Пазарджикскій окръгъ въ горско отношение е прѣвъ въ цѣла България и брой, около 4—5 милиона уврата гора. Отъ тукъ се испраца строителенъ дървенъ материалъ, не само по цѣла Южна България и една частъ отъ западна България, но се икарва дървенъ материалъ и за Цариградъ, Едрене и послѣ далечъ по Бѣло море. Тука сж Родопскитѣ гори, повечето покрити съ чамомви дърве-

та, гдѣто се случва на пѣтника да върви по 40—50 километра, се изъ гора, безъ да сръща нѣкое село и цѣлото това море отъ гора, съ много недостѣпни мѣста, въ нѣкои отъ които, не е ветѣпвалъ даже и човѣческиятъ кракъ, цѣлата тая грамадна гора, повтаряме, която естествено трѣбваше да принадлежи на държавата, сега се даде въ рѣцѣтъ на селата и скоро всичкитѣ гори, които и самото турско правителство е признавало за държавни, ще станѣтъ селски.

Мисля, че много отъ читателитѣ ще попитатъ, когато въ Т.-Пазарджикскій окръгъ нѣма държавни гори, то какво остава тогава за другитѣ окръзи? И наистина, тукъ трѣбваше поне половината отъ горитѣ да бѣдѣтъ правителствени, а между това, тѣхъ ги нѣма никакви. Нѣкои гори се считатъ още за държавни, но скоро и тѣхъ държавата ще изгуби.

Бившата тукъ горска коммисия е разпрѣдѣлила несправѣдливо горитѣ, не само измѣжду държавата и селата, но още и измѣжду самитѣ села, — Въ Т.-Пазарджикскій окръгъ има много села, които притѣжаватъ по 100,000—200,000 300,000 и повече хиляди дюлюма гора, а сѣщо има села, които сж на половинъ частъ отъ онѣзи, на които е дадено 200,00 дюлюма гора, да нѣматъ нито единъ дюлюмъ; подобни двѣ села отъ панти-вѣка сж се ползували отъ близката гора, съ еднакви права, а сега това не е тѣй, по едничката тѣзи причина, че едното село е $\frac{1}{2}$ частъ по-близо до гората, а другото $\frac{1}{2}$ частъ по-далѣчъ отъ първото село — на вѣтрѣ въ полето.

Селото Дорково въ Родопитѣ, има 120 кѣщи, населено е съ помаци и е отъ категорията на полско-горскитѣ села. Това село ще има за въ бѣдѣще коло 200,000 дюлюма гора, която повечето е борова, близо по 2,000 дюлюма на кѣща, а пъкъ на съседното нему село Костандово, отстояще на $\frac{1}{2}$ ч. отъ него, е дадено само 15,000 дюл. гора. (Да се позволи на първото село да продаде гората си, каквато хубава гора има, ще вземе всѣка една кѣща по 2,000—3,000 напалнона и въ такѣвъ случай, селянитѣ ставатъ цѣли чокопи!!).

Вслѣдствие на несправѣдливото разпрѣдѣление на

горитъ въ Т.-Пазарджикскій окръгъ, много села сж за-вели процеси прѣдъ сѣдилището, за онѣзи гори, които ес-тествено сж правителствени, а бившата горска комми-ссия ги е дала на съседнитъ имъ села. Интересно е, че на всѣкъждъ спорящитъ се страни не знаятъ на горитъ си границитъ: — напр. едното село казва, този връхъ се казва „Чукара“, а друго показва съвсѣмъ другъ връхъ. Разбира се, намѣрили болъ чужди гори и не могатъ да ги раздѣлятъ. Тукъ ще намѣрите села, които сж вече по-харчили по 1,000—2,000 напалеона, само по подобни спорове.

Отъ горѣизложеното, читателитъ не трѣбва да за-ключаватъ, че съ това азъ се показвамъ единъ видъ го-нителъ на туй, да се даватъ на селата гори; не, напро-тивъ, азъ желая и желателно е изобщо, щото всѣко село да си има по една общинска гора, но да му се даде толкозъ гора, отъ колкото селянитъ иматъ нужда и кол-кото могатъ да пазятъ и отгледватъ, а не и всичкитъ гори да бѣдѣтъ въ тѣхни рѣцъ. Онѣзи отъ европейскитъ дър-жави се счита за честита въ горско отношение, които има най-много държавни гори и послѣ частни, но не и онѣзи, която има много селски гори. На селскитъ гори, на всѣкъждъ гледатъ съ прѣзрѣние; тѣ се считатъ за лоши гори, понеже едно село, никога не може да отгледва една гора така, както едно частно лице или държавата. Въ сел-ската гора, не е единъ експлоататоръ, не е единъ запо-вѣдникъ, не е единъ опустошителъ, а едно цѣло село, заед-но съ добитѣка, (особенно както е сега у насъ).

Ако читателитъ сж вникнали добръ и сж изучили на-шитъ гори, ще се увѣржатъ, че азъ говорѣ въ интереса на горското дѣло у насъ, а сжщо и за интереса на на-шитъ селяни. Но ще кажѣтъ нѣкои, какъ ще бѣде въ ин-тереса на послѣднитъ, когато ги съвѣтвамъ да си дадѣтъ горитъ на държавата и послѣ да купуватъ отъ нея нужд-ния имъ материалъ. Хубаво, нѣ азъ свободно мож да кажа, че повечето отъ половината общински гори, не би трѣбвало да се смѣтатъ, като гори. Наистина, зеленѣе се едно голѣмо пространство съ гора, но по него стоятъ за-кѣрнѣли дървета, израстнали отъ полуизгнили кютуци и

хиксѣ пѣти прѣгривани отъ добитѣка. Но, ще ми се въз-рази, може би, че този закѣрнѣлъ шумахъ, ще се изсѣче и послѣ пакъ ще се подмлади гората. — Това би можа-ло да стане само тогава, ако кютуцитъ сж още здрави, и би могли да траятъ още 20—30 години, ще дадѣтъ и нѣкой издѣнѣкъ за дърва за горѣние; но, ако кютуцитъ сж вече остарѣли и исчерпани, то тогава селянитъ, съ-гласно закона и горската наука, трѣбва да се задѣлжатъ, щото да извадятъ (искоренитъ) прѣстарѣлитъ кютуци, послѣ да разработятъ цѣлото пространство, слѣдъ това да го засѣятъ или засадятъ съ гора и за всичко това, тѣ ще похарчатъ една голѣма сума пари и трудъ. Но още всичко не е свършено съ това; отъ като поникне гората, трѣбва — въщи по горската частъ хора да отгледватъ по-никналитъ дърветата да ги плѣвжатъ, кастрѣтъ, прорѣдватъ, да ги пазятъ отъ различни вредителни животни и стихий и пр и пр., въ растояниѣ на 80—100 год. т. е. близу 2 човѣчески периода. — Правичката да си кажемъ, за сега нѣма нито едно село у насъ, което да свърши това. У насъ днесъ се раздаватъ на селянитъ даромъ семена, пращатъ имъ се особни лица отъ правителството на по-мощъ и пр. и пр. и пакъ нищо не могатъ да направятъ. Ако въ случай горскій инспекторъ, съ голѣми мѣхи, единъ видъ ангария, сполучи да искара нѣколко души селяни да засѣятъ 20 — 30 дюлюма, то до като сполучи това, ще прѣтърпи сума прокляти; а въ случай, че подиръ поникне нѣкое дървче, тѣ не закѣснѣватъ да пуснатъ добитѣка си или пѣкъ оставатъ посѣтото мѣсто да урасте въ трѣва и всичкия трудъ отива на праздно.

Селянитъ сж добри за притѣжатели и чорбаджии на възрастни гори, които могатъ да се свѣжатъ; но да съ-ятъ нови гори или пѣкъ да взиматъ мѣрки за подобръ-нието на горитъ си и пр., това, сакѣтъ, не е тѣхна ра-бота; има правителство, то нека се грижи за тѣзи ра-бота. Наистина селянитъ мислятъ, че тѣзи гори, които сега своятъ, вѣчно ще бѣдѣтъ такива, но нѣкои отъ тѣхъ сами сж вече свидѣтели за изчезванието на мноото такива гори отъ повърхността на земята и за обрѣщанието имъ въ пороища. Намиратъ се и такива, които казватъ, —

ча както до сега сме поминвали, ще поминваме и за напредъ; дъдо Господъ самичекъ ще развъжда горитъ. Но минаха се онъзи златни врѣмена, разсърдихме и дъдо Господа и той сега за наказание ни испраща бури, порои и гърмотевици.

Отъ голѣмъ интересъ е за горското дѣло и въобще за населението, да бждѣтъ повечето отъ горитъ държавни. Държавата, като има прѣдъ видъ ползата отъ горитъ, не само по отношение на различния дървенъ материалъ, когото тѣ даватъ, но още и по тѣхното влияние върху климата на страната и въобще върху народното благосъстояние, — сев и сади гори даже и на такива мѣста, отъ кждѣто сигурно знае, че не може да извади вложения капиталъ; като на пр. тя залъсява стрѣмнитъ мѣста, за да не свлачватъ поронитъ прѣстѣта и, чрѣзъ това, да се не заталчаватъ уроднитъ полета на селянитъ; тя укрепява брѣговетъ на рѣкитъ, държи стари гори въ резерва, пази горитъ отъ неприятели, взима мърки за прѣдпазването имъ, като жьртвува хиляди дюлюма, само и само да се прѣмахне злото. Държавата не глѣда толкозъ да прави съ горитъ сарафлъкъ, отъ колкото благо на страната, та макаръ приходитъ отъ горитъ и да не могатъ да покриятъ разходитъ. Кое село у насъ ще може за сега да похарчи 40,000—50,000 лева, за да засѣе едно празно мѣсто съ гора и послѣ да чака 80—100 год. до като узрѣе гората, че тогава да си извади вложения капиталъ, заедно съ кира? Да си кажемъ правичката, че нѣма никакое, и че всички глѣдѣтъ да искѣтъ онова, което го има готово, и за послѣ Аллахъ-верминъ — добъръ е Господъ, той ще се погрижи.

Отъ единъ твърдъ голѣмъ товаръ ще се отгървѣтъ селянитъ, ако държавата вземе сегашнитъ, имъ гори, ако тя ги експлоатира и въобще тя си бие главата съ тѣхъ, както знае. Каква полза, за нѣкои села, гдѣто тѣ иматъ по 40,000—50,000 дюлюма гора, когато въ нея нѣма да намѣрѣтъ нито едно дърво, което да влиза въ работа и когато сж принудени да купуватъ дървенъ материалъ отъ другаде и то съ една твърдъ голѣма цѣна? Каква полза отъ тѣзи гори, когато не могатъ да задоволятъ нито

най-налъжащитъ нужди на селянина, който е принуденъ да отоплява дѣцата си съ говѣжди торъ?

Не, нашитъ селяни, за сега, не могатъ да подобрѣтъ нашитъ гори; тѣзи задача за тѣхъ е много тѣжка и напраздно закона ги обрѣменява съ единъ такъвъ тѣжакъ товаръ, който тѣхния грѣбъ не може да понесе. И първия и втория законъ за горитъ задължава селата да сѣжѣтъ или сѣдѣтъ гори въ разстояние на 5 год. Новия законъ отмѣни стария, сегашния може би, ще бжде отмѣненъ съ още другъ по-новъ и всѣки законъ прѣдписва, че до 5 год. празнитъ мѣста трѣбѣ да се засѣжѣтъ. По 5 год. минаха, брѣзо минаха и др. 5, ще дойдѣтъ и третитъ, а ние сѣ си сѣмѣмъ гора, но тя никждѣ не пониква.

Сегашното наше поколение и така е осѣдено да страда отъ грѣховетъ на нашитъ дѣди; но нашия дългъ прѣдъ чадата ни изисква настоятелно да измиемъ тѣзи грѣхове и да ги осигуримъ отъ страна на тѣзи толкозъ налъжаща нужда — горитъ. Прѣди всичко, на правителството ни прѣдстои да се занеме сериозно съ тоя въпросъ, ако иска да избави страната ни отъ неминуеми бждѣщи бѣдствия. Отъ най-голѣма необходимостъ за подобрѣние на нашитъ гори днесъ е мърката, да се вземѣтъ всичкитъ гори въ България отъ Държавата, която да се грижи за всичко, що се отнася до тѣхното уреждане, а чистия приходъ отъ тѣхъ да се дава на селата, отъ които гори е спечеленъ.

Слѣдъ това, най-главното условие за подобрѣние на сегашнитъ ни гори и за здобиванieto ни съ нови здрави и полезни гори е — да се снабдимъ съ достатъчно горски чиновници, които да разбирѣтъ отъ горитъ; но не и съ толкова, колкото ги имаме сега!

Както е извѣстно на читателитъ, въ всѣкой окръгъ у насъ, правителството е назначило по единъ горски инспекторъ и по единъ или двама негови помощници, по 30—40 горски стражари, а онѣзи села, които иматъ гори, сж турнали по 1—2 общински горски стражари. — Това е всичкия персоналъ, на когото сж повѣрени горитъ на единъ цѣль окръгъ, съ пространство около два — три милиона дюлюма. — Какво подобрѣние на горитъ може

да направи, единъ горски инспекторъ, съ такъвъ единъ персоналъ, на едно такова пространство? — Да ли да пазятъ горитъ отъ различни неприятели, да ги прѣсѣдватъ, да съставляватъ актове, да ги измѣрватъ, да правятъ пѣтици, да съжгъ и саджъ нови гори, да въвеждатъ правилна експлоатация и пр., съ една дума, да извършатъ за горитъ онова, което изисква горската наука!? Всичко това съставлява толкозъ много работа, щото въ другитъ Европейска държава, на едно такова пространство гори, сж поставени по 300—400, души лѣсничей, съ висше образование по горитъ, безъ да се смѣта при туй число и нижния персоналъ. А между това у насъ, освѣнъ стражаритъ, но даже, въ нѣкои окрѣзи, и горски инспектори съ помощниците си нѣматъ специално образование по горитъ.

Горската стража, макаръ и тройно да се увеличи, сѣ ще бѣде постоянно на работа, понеже отъ година на година, сѣ повече и повече се усѣща у насъ нужда отъ горитъ и населението е естествено принудено да краде, та макаръ да продаждъ и дѣцата му за глоба. Ако направимъ справка, ний ще намѣримъ, че колкото повече горската стража се увеличава, толкова повече се откриватъ злоупотребления. Още отъ памети вѣка нашето население е навикнѣло, да съче дърва кѣдѣто намѣри, кѣто иска, колкото иска и когато иска. Такъвъ единъ навикъ, не е лѣсно на единъ пѣтъ да се прѣмахне, при всичко че закона за горитъ го прѣсѣдва и то най-строго. Строгостта на законан си е на мѣстото, но спорѣдъ насъ, въ нѣкои случаи, не сж виновни и селянитъ. Закона забранява съчението на горитъ прѣзъ лѣтото, което е и нужно, но нашия селянинъ, не може да прѣвди, за една година напредъ, отъ какъвъ дървенъ материалъ ще има нужда, та да си го набави, още прѣзъ зимата. — Колата му се счунатъ прѣзъ лѣтото, какво да прави сиромаша, безъ кола, не може да си дигне житото отъ нивата. Отива на пазаря, не намѣрва материалъ за кола, отива при стражаритъ, за да му позволятъ да отсѣче едно дърво, тѣ на основание на закона, не му позволяватъ, а пѣкъ нуждата е неотлагаема: ето ви го най-сѣтнѣ оти-

ва и краде, па макаръ горекитъ стражари го уловжтъ или не. Другъ би билъ въпроса, ако имаше на близо нѣкой складъ, отъ всекакъвъ дървенъ материалъ. Въ този складъ селянина можеше да намѣри всекога онова дърво, отъ което има нужда и то съ една умѣрена цѣна. Въ такъвъ случай, той нѣмаше да отива въ най-работното време да краде, понеже днитъ тогава би му коствали много по-скѣпо, отъ колкото ако си купеше дървото отъ склада. Азъ напълно съмъ увѣренъ, че ако би имало подобни складове, крадението и злоупотреблението на горитъ, щѣше да се намали значително.

Всѣкой казва, а сѣщо и науката и самия законъ прѣдписва, че горитъ трѣбва да се експлоатиратъ рѣдовно и правилно. За нашитъ гори необходимо нужно е, щото частъ по-скоро да се въведе въ тѣхъ правилна експлоатация. Но правилна експлоатация не става съ единъ селски коруджия, когото селския кметъ промѣнява всѣки мѣсець и който е принуденъ да играе по свирката на тогозъ или оногозъ; тя става съ хора въщи и поставени нарочно за тая цѣль.

Едно съмъ сръщалъ нѣкой селски кметъ, който да разбира каква е ползата отъ горитъ. Нѣщо повече; както селянитъ, тѣй и самия кметъ опустошаватъ горитъ, както завържтъ. Едва ли ще се намѣри общински горски стражаръ, който да се осмѣли и състави актъ на кмета или неговитъ съвѣтници или пѣкъ даже и на самитъ селяни. Да положимъ, че нѣкой дѣтеленъ стражаръ хваща кмета въ нарушение на закона за горитъ, състави му актъ и кмета се глобавя; но този дѣтеленъ стражаръ брѣзо излиза, пияница, калпавъ, рушветчия, неграмотенъ и пр. и пр. и веднага бива отстраняванъ отъ длѣжността си. Злото е тукъ, че всичкитъ общински горски стражари не излизатъ такива будали, да правжтъ, каквото имъ казва закона и послѣ да ходжтъ гладни. „Не, закона нека казва каквото иска,“ говори всѣки отъ тѣхъ: „мене ме е назначилъ кмета, той ми дава айлътъ и азъ него трѣбва да слушамъ. А че горитъ сѣ опустошавали, тая работа не е моя, — тѣ сж селски и селото ги опустошава, а не другъ! Азъ отъ тѣхъ нѣмамъ ни полза, ни вреда“. Това е естес-

твенно, спорядъ мене. За сега у насъ общинскитъ горски стражари изпълняватъ повечето селски работи, отъ колкото да заобикелятъ своитъ участъци. Ималъ съмъ случай да се убѣдя, че нѣкои общ. горски стражи съдѣйствуватъ даже на кметоветъ и селянитъ за да злоупотребяватъ съ горитъ си, като че горитъ не сж пакъ на селата, а на монголцитъ.

Мисля, че читателитъ до тука се убѣдиха, какво при днешнитъ обстоятелства, въ които се намиратъ горитъ у насъ, при днешното управление на нашитъ гори, съ този персоналъ, когото имаме ние сега, е не възможно да се въведе нито правилна експлоатация, нито засѣвянето на нови гори, нито пазението имъ и пр.

Обаче, нека любезний читателъ ми позволи да добавя още едно кратко сравнение въ подкрѣпление на казаното до тукъ. — Цѣла Саксония има толкова държавни гори, колкото иматъ само петъ села отъ Т.-Пазарджикскій окръгъ: Бѣлово, Сестримо, Бая, Батакъ, и Дорково (около 1,500,000 уврата). Тия гори по качеството си не надхтъ много по-долу отъ Саксонскитъ. На това пространство гори Саксонското правителство е туряло около 300 души лесничей, съ више горско образувание и около 400—500 души съ долно образувание: а горитъ на изброенитъ тукъ села иматъ всичко 12 души горски стражари, отъ които половината сж неграмотни. Горитъ на тия села се експлоатиратъ 2—3 пѣти повече отъ Саксонскитъ и даватъ годишно едва ли 50,000—60,000 лева, а между това Саксонското правителство искаква, отъ сжщото пространство гори, чистъ приходъ на годината около 15,000,000 лева. Каква грамадна разлика! Разумѣва се, ний не можемъ да бждемъ Саксонци, но и не трѣбва пѣкъ да се отнасяме тѣй хладнокрѣвно къмъ едно подобно богатство, което се намърва въ страната ни. Тѣй както е сега у насъ, нито държавата, нито селското население се ползва отъ тия гори. Селянитъ и при толкозъ много гори, пакъ сж гладни и заборчнели до ушитъ си отъ дългове. А кои печелжтъ? — Голѣмитъ търговци, послѣ работницитъ македонци и кираджинитъ — каракачане. Колкото до мѣстното население, то едва ли искаква разноскитъ и

надницитъ си, а материала отъ горитъ се дава даромъ.

Забѣлжително е, че тамъ, кждѣто има много гори у насъ, селянитъ отъ година на година, изоставятъ другитъ занаяти и се залавятъ съ експлоатиране на горитъ. Разбира се, че при такъва една свободна експлоатация, иначе не може и да бжде. Прѣди 10 години въ Родопскитъ гори сж биле около 180 дѣскорѣзници (чаркове), а пѣкъ сега сж около 600. Тука нѣма нито единъ кѣтъ гора, кждѣто да не е влизала осграта брадва; нѣма нито единъ потокъ, по който да нѣма по 10—20 и повече дѣскорѣзници.

Прѣдъ видъ на описаното до тукъ лошо състояние на нашитъ гори и прѣдъ видъ на страшната опасностъ, която въ туй отношение грози надъ насъ, както и надъ цѣлото наше поколение, азъ се осмелявамъ да искажа тукъ по-долу моето мнѣние, като какъ би трѣбвало, да се распредѣлжтъ нашитъ гори и какъвъ горски персоналъ е нужденъ да се постави, за да се подобри въобще тѣй важното горско дѣло у насъ.

Горитъ въ всякой окръгъ, трѣбва, спорядъ менъ, да се распредѣлжтъ и сгруппиратъ така, щото да се образуватъ участъци отъ по 100,000, най-много за сега 150,000 дюлома. Въ подобенъ участъкъ може да се сгруппиратъ горитъ и отъ повече села. На всякий такъвъ участъкъ да се турне по единъ лѣсничей и по единъ неговъ помощникъ, петъ души горски пазачи и най-малко 10 души постоянни горски работници. За лѣсничея и помощника му да се прѣдвиджтъ 4500 л.; за 5-тъ души горски пазачи, 4,200 лева и за 10-тъ души работници 4,600 л.; всичко: 13,300 — и още 1,700 лева за засѣвяние на гори и пр. — всичко 15,000 лева. По-богатитъ села у насъ ще можтъ да планцатъ и до 20,000 лева. Затова, азъ съмъ убѣденъ, че едно или пѣкъ нѣколко закупъ сгруппирани села ще можтъ да поддържатъ единъ такъвъ персоналъ, който, освѣнъ гдѣто ще искаква заплатата си, но ще увеличи значително приходитъ на общината отъ горитъ, и при туй още ще пригответи горитъ имъ така, щото за въ бждѣше селото или общината ще иматъ единъ богатъ источникъ на приходи.

Цѣльта, която този персоналъ ще трѣбва да си постави е: най-напрѣдъ да направи пжтища въ онѣзи мѣста, кждѣто има най-много стара гора за експлоатирание, която иначе по нѣмане на пжтища, би трѣбвало да остане на мѣсторождението си и тамъ да изгниѣ; да изчисти и исекара вѣнъ отъ гората всички паднали на земята гнили и сухи дървета, които, освѣнъ че не даватъ никаква полза, но, напротивъ, принасятъ и вреда, като прѣпятствуватъ на сѣмената за да достигнатъ до прѣстѣта и въ нея да си намѣрятъ добро лѣгло и служатъ повечето за гнѣзда на различни вредителни горски насѣкоми: да измѣри въ кратко врѣме гората и да я ограничи съ постоянни гранични знакове, чрезъ които и ще се турне край на исекаряването на горитѣ; да раздѣли гората на квартали и да отрѣди рѣдовни годишни участъци, по начинъ такъвъ, щото което тѣзи година ще се изсѣче, до година да бѣде засѣто; да залѣсяватъ празднитѣ и голитѣ мѣста. Пролѣтно врѣме ще се сѣятъ нови гори; прѣзъ лѣтото ще се правятъ пжтища; на езенъ ще се сѣбиратъ сѣмена и ще се засѣватъ, а зимъ ще се сѣкжтъ опрѣдѣленитѣ за сѣчѣние мѣста, отъ които ще се изважда нуждния материалъ. — Прѣпасването на гората съ горски пжтища, не ще и дума, ще улѣсни много транспорта на суровия горски материалъ. Сега за 6—7 дѣски се плаща по 10 гроша отъ гората до селото, когато при добри пжтища, съ тѣзи пари щѣха да се прѣнесжтъ 40 дѣски.

Спорѣдъ горното проектируемо распрѣдѣление на горитѣ се разбира доста ясно, че спомянатото число горски персоналъ трѣбва да зависи направо отъ окржжния горски инспекторъ и всички планове, приходи и расходи трѣбва да се прѣдставляватъ нему, който, слѣдъ провѣряването имъ, испраща ги въ финансовото министерство на утвърждение. Въ тоя случай и самия инспекторъ ще има какво да инспектира и ще може да отговаря най-добрь на свѣето си назначение; а не тѣй, както е сега, да бѣде утрупанъ съ единъ цѣль купъ работи, които не влизатъ въ неговата специалность.

Това мое прѣдложение, може на нѣкои да се види за мжчно приспособимо, но другъ по лѣсенъ способъ нѣма.

Нуждата отъ подобно прѣобразование на нашето горско дѣло е не отлагаема и ние, най-паче правителството ни, трѣбва по-скоро да прѣдвардимъ страната си отъ опустошаванieto на горитѣ и да не оставяме да заприличае на Турция, Испания, Италия и пр., кждѣто нѣкои отъ правителствата на тия държави отдавна вече харчжтъ милиони за засѣването на нови гори и въобще за подобряването на горското дѣло, тѣй страшно западнжло отъ закъсняването да вземжтъ на врѣме прѣдпазителни мѣрки.

Койго е ималъ случай да пжтува изъ Родопскитѣ гори, особено пѣкъ покрай турската граница, видѣлъ е въ какъвъ хаосъ се намиратъ тукъ горитѣ. — Космитѣ настрѣхватъ челоуѣку отъ ужасѣтъ, който се прѣдставлява отпрѣдъ му: цѣли огромни пространства, не сж друго, освѣнъ опожарени гори. Дървета така сж исполягали на земята и толкова много, щото тѣзи мѣста сж станали не проходими отъ тѣхъ. Цѣли гори изсѣхнжли, други поврѣдени отъ насѣкоми, а едно голѣмо множество повалени отъ вѣтрѣ. На близу около селата пѣкъ, повечето отъ старитѣ борови дървета сж засѣчени близо до земята на 1—2 м. височина, съ цѣль за да добиватъ отъ тѣхъ боруна или трѣски за катранъ. И така обезобразенитѣ най-високи и хубави борови дървета, чакатъ единъ по-силенъ вѣтрѣ и всички ще лѣгнжтъ на земята. Въ Родопитѣ, ще намѣрите по-вече отъ 600,000 дюлюма пространство изгорѣла гора, което не е възможно да се залѣси по естественъ начинъ, понеже липсuvatъ на близо сѣменни дървета и повърхността е тѣй урастнала въ буренъ и трѣви, щото хвърленото сѣме не ще може да достигне никогда до прѣстѣта; ако ли пѣкъ нѣгдѣ поникне, то нѣма да се отърве отъ жбитѣ на добитѣка. А още по-грозно, което ще срѣцнеме тукъ, е, че много праздни мѣста, опожарени или изсѣчени, намѣсто да бѣджтъ засѣти съ смѣрчови и борови сѣмена, тѣ се покриватъ съ осика (кавакъ). Дървото на осиката за нищо почти се не употребява и горската наука, въ по-вечето случаи, го счита като паразитъ на горитѣ.

Неоспоримо е, че, ако имаше въ Родопскитѣ гори достатѣченъ горски персоналъ достатѣчно добри пжтища,

нѣмаше да гниятъ толкозъ милиони чамови дървета, а щѣха да бждѣтъ изработени и изнѣсени на пазара, отъ което и общинитѣ и държавата щѣха да иматъ голѣма полза.

По-горѣ спомнахъ, че разносикѣ по поддържанieto на тоя персоналъ ще се добиватъ отъ работата на самия персоналъ, който освѣнъ туѣ ще увеличи значително и приходитѣ на общината отъ горитѣ. Другъ е въпроса за онѣзи села, на които горитѣ сж маловѣзрастни или пъкъ заклеавѣли; въ такъвъ случай, на такива бѣдни села, би трѣбвало самото правителство да помогне, понеже, то е едничкото, което главно трѣбва да се грижи за подобрянето на горското дѣло и за доброто на страната.

Азъ съмъ твърдѣ убѣденъ, че за онѣзи села, които иматъ голѣмо пространство гора, но гората е малка, много по-полезно ще бжде, ако намѣсто иматъ 60,000 дюлюма лоша гора, да иматъ 40,000 дюлюма добра и урѣдена, а другитѣ 20,000 да продаждѣтъ на частно лице и съ полученитѣ пари да урѣждѣтъ своитѣ 40,000 дюлюма гора. Много пѣти по-полезно ще бжде, ако едно село има по пространство по-малко гора, но по качество да бжде похубава и да може да извлича отъ нея полза, отъ колкото противното. Цѣльта, която трѣбва да гонимъ е да имаме достатѣчно и хубави гори, та чиито и да били тѣ. У насъ частнитѣ гори сж и тѣѣ съвсѣмъ малко; нека тѣхното число порастне. Частния притежателъ винаги по-добрь пази и отгледва своята си гора, отъ колкото едно село. пакъ даже и правителството. На всѣкъдѣ изъ България ще забѣлѣжите, че кждѣто има хубава и запазена гора, то въ повечето случаи, тя е на нѣкое частно лице, рѣдко на нѣкое село. Германия и Австрия трѣбва главно да благодаратъ на днешното си цвѣтуше положение, въ горско отношение, на частнитѣ владѣтели на горитѣ, но никога не на селскитѣ гори. Излишно е да повтарямъ, че тукъ моята цѣль никакъ не е да се даждѣтъ нашитѣ гори въ рѣцѣтъ на частни лица. Нека само добрь се разбере, че нѣма другъ по-лѣсенъ начинъ, съ който да може да се помогне на по-бѣднитѣ села, за да си подобрѣтъ своитѣ развалени гори.

Азъ обяснихъ доста вече ролята на горския персо-

налъ при подобрянето на горското дѣло у насъ. Тукъ му е мѣстото да кажа още, че и до днесъ у насъ не се е размишлявало върху въпроса за сдобиванieto ни съ хора въщѣ по горската частъ. Нуждата отъ отварянieto на едно горско училище се усѣща още отъ прѣди нѣколко години; но и до днѣшнѣтъ нуждата е въпиюща и не-удовлетворена. Доста вече бавение. Часъ по-скоро трѣбва да отворимъ едно подобно училище, отъ което да излизатъ младежи съ практическо и теоритическо образование по горитѣ. Особенно внимание трѣбва да се обърне въ това училище върху измѣрванieto на горитѣ и правението горски пѣтица. Известно е на читателитѣ, че повечето отъ сегашнитѣ чиновници по горитѣ у насъ сж свършили Садовекото или Руссенското землѣдѣлческо училище. Тѣзи господа сж прѣкрасни землѣдѣлци, но не и лѣсничей. Прѣдмѣта по горитѣ въ тия училища имъ е прѣподаванъ и се прѣподава твърдѣ на кратко.

Намъ не остава, освѣнъ, за голѣма полза на нашето горско дѣло, да пожелаемъ, щото почитаемото министерство, да благоволи и отвори, при едно отъ землѣдѣлческитѣ ни училища, единъ двѣ годишенъ курсъ специално по горитѣ.

Въ заключение, азъ се осмѣлявамъ да апелирамъ къмъ днешното ни родолюбиво и просвѣтено правителство, което хиляди пѣти е доказвало, че има при сърдце народното здравие и благосѣстояние, да не остави безъ внимание слѣдующитѣ 6 пункта по подобрянето на горското дѣло у насъ.

1) Да се възложи на горскитѣ инспектори, които като вземѣтъ прѣдъ видъ мѣстнитѣ условия, поминѣка, расположението на селата и пр., да опредѣлятъ въ разстояние на 1—2 години известно количество дюлюми гора на едно село, т. е. толкова, отъ колкото селата иматъ нужда и могатъ да поддържатъ, а останклата частъ отъ гората да се впише за правителствена. Слѣдъ като свърши горскитѣ инспекторъ, по този начинъ своитѣ дѣйствия, да се назначи една коммисия отъ по-компетентни хора, които да провѣри дѣйствията на горскитѣ инспекторъ и да прѣдстави протоколитѣ въ министерството на утвърждение.

2) На всеки 100,000—150,000 дюлюма гора да се поставят по 1—2 лъсничей и няколко души постоянни работници, които да се грижат за всичко, що се отнася само до опредѣления имъ участъкъ и само тѣ да иматъ право да съкъжтъ гората, а не и цялото село.

3) Почитаемото министерство, да благоволи и отвори едно горско училище, на което курса да бѣде най-малко двѣ години.

4) Да се забрани строго съчснieto на лисницитѣ (шума за добитѣка) и вадението борина отъ боровитѣ дървета.

5) Почитаемото министерство да вземе инициативата за издаването на единъ горски вѣстникъ.

6) Желателно би било, щото, както се основаватъ у насъ дружества за експлоатиране горитѣ, да се основатъ подобни и за развъжданieto пакъ на горитѣ.

Гр. Т.-Пазарджикъ.